THE IMAGES AND THEIR HISTORY. THE POLITICAL USAGE OF IMAGOLOGY (I)

Otilia Sîrbu

Lecturer PhD. , Hyperion University, Bucharest

Abstract: Image studies is not about explaining or printpointing the hypotetical „character" or „temperament" or any race or nation. The imagologist studies statements and texts, and keeps aloof from making, or entering into an argument with realworld truth claims for these (e.g. climatological or biological determination) are usually essentialist reitifications.

Keywords: image, nation, argument, determination, truth.

Egiptenii erau adversari declaraţi ai ideii de străinătate[1], starea lor mentală în acest sens încadrându-se în xenofobie. Adversitatea egipteanului faţă de străin este una categorială şi presupune deci o tratare glo-bală a unei categorii umane. Egipteanul avea siguranţa deplină că respectiva categorie are precise trăsături distinctive, pe de-o parte şi, pe de altă parte, că toţi indivizii din categorie au automat trăsăturile categoriei. Avem de-a face astfel cu un exemplu viu de imagologie.

E de precizat însă că sunt motive să credem că radicalismul pe care tocmai l-am semnalat se manifestă ca atare doar începând dintr-un moment anume, cu determinaţii precise din punct de vedere istoric, a căror evocare sumară este de folos studiului de faţă.

Istoria Imperiului vechi este liniară, un adevărat izolaţionism – „Primul Imperiu" (primele şase dinastii) orientându-se spre sine şi nemanifestându-se în afara Ţării Nilului nici militar, nici cultural. Este epoca marilor construcţii, a marilor piramide, epocă dominată de o spiritualitate cu totul excepţională, dar ale cărei detalii sunt în cea mai mare parte necunoscute nouă. Însă la sfârşitul dinastiei a VI-a totul se surpă – tot dinăuntru, fără participare străină, dinafară. A fost ceva din zona ideii de „revoluţie" spirituală şi religioasă, care a năruit vechea lume năruind principiile pe care era aşezată ea. Distrugeri, jafuri, omoruri (adică lucruri neîntâlnite îna-inte) se produc din nordul până în sudul Egiptului.

Perioada aceasta de beznă (pe care egiptologii o numesc „Prima perioadă interme-diară") durează circa două sute de ani. Apoi, Egiptul se reconstruieşte în datele lui politice anterioare – niciodată însă în datele spirituale de dinainte. Ca detaliu simptomatic: ideea de piramidă grandioasă, ca operă a întregului popor, cu toate semnificaţiile ei exoterice şi esoterice, rămâne

[1] Vd. studiul Eddei Bresciani, *Străinul*, în: Sergio Donadoni (coordonator), *Omul egiptean*, trad. Emanuela Stoleriu, Iaşi, Ed. Polirom, 2001, p. 205-233.

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

exclusiv o minune a trecutului; la un moment dat apare o „modă a piramidelor“, dar va fi vorba de micropiramide, cu semnificaţie strict individuală, făcute pentru cutare sau cutare rege şi discreditând sensul „piramidei“ la nivel de „mormânt“.

Pe fondul schimbărilor de realităţi – unele nemaifiind recunoscute şi apărând altele noi – se edifică Imperiul de Mijloc, Cel de-al doilea Imperiu egiptean. Acum accentul se pune pe o cu totul altă filosofie de viaţă, mult mai materialistă, mult mai ancorată în realitate, într-un nou sistem de priorităţi, în rigorile cotidiene.

Imperiul de Mijloc a adus o mare prosperitate economică egiptenilor, nemaiîntâlnită înainte; comerţul a luat un mare avânt. Egiptul renunţă la izolaţionism şi începe să privească tot mai insistent spre „necesităţi“ identificate în afara graniţelor vechi. Expediţiile faraonilor în Nubia dar mai ales în Palestina şi Siria asigură pieţe noi. Egiptul devine o mare putere, care face legea în zonă.

Contactele acestea cu străinii asigură un sentiment nou, acela al adversităţii faţă de ei, faţă de credinţele lor, faţă de obiceiurile lor, faţă de felul lor de a se comporta. Adversitatea nu e radicală la început, ci va deveni astfel pe fondul unui eveniment cu repercusiuni extraordinare: e vorba de venirea hiksoşilor în postura de cuceritori ai Egiptului, în secolul al XVII-lea, care s-a produs ca o lovitură de trăznet, ce a năruit o stare de siguranţă mentală. Din cauza acestor cuceritori, a felului în care i-au umilit pe egipteni înstăpânindu-se în ţara lor, egiptenii deprind adversitatea etnică, învaţătură de prim-plan până în perioada elenistă.

Hiksoşii erau o puternică alianţă de popoare semite, preponderent evrei (aşa cum ne asigură Flavius Iosephus, vd. *infra*, p. 86, consemnând, desigur, o tradiţie iudaică). Pe regii hiksoşi egiptenii îi numesc „regii păstori“, şi ajung, prin aceştia, să-l considere pe păstor (de orice fel ar fi el) „spurcat“, aşa cum le arată Iosif fraţilor săi (*Facerea*, 43, 32).

Hiksoşii înfrâng armatele faraonului care se retrag spre sud. Egiptul de Jos (adică nordul şi Delta Nilului) cade în mâinile cuceritorilor, care se aşează aici cu gând de statornicie şi îşi întemeiază propria capitală la Avaris, în Deltă. Ca un pas ulterior, hiksoşii cuceresc şi sudul (Egiptul de Sus) şi îşi instalează puterea în mod nemijlocit, dar nu pentru multă vreme, aici revenind la putere urmaşi ai vechilor faraoni, care însă se grăbesc să se recunoască vasali ai hiksoşilor, ştiind că altfel nu vor supravieţui. Statul egiptean din sud se întăreşte însă constant, cu gândul la revanşă. Acelaşi gând la revanşă hrăneşte adversitatea faţă de asiaticul hiksos şi stimulează procesul imagologic, asupra căruia ne vom opri mai departe.

În ceea ce-i priveşte pe egiptenii rămaşi în nord, ca supuşi direcţi ai hiksoşilor, ei au propriile motivaţii de adversitate, pentru că sunt marginalizaţi de noua putere, care-i socoteşte cetăţeni de rang inferior, odată ce, firesc, preferă ca aparatul funcţionăresc să fie asigurat de oameni din rasa stăpânitorilor. E tocmai contextul istoric prin care biblicul Iosif a venit în Egiptul guvernat de cei de-acelaşi sânge cu el şi aici a ajuns mare dregător la curtea faraonului hiksos.

Există texte din categoria celor profetice, care anunţă marile nenorociri ce se vor abate asupra Egiptului cauzate de străini – *Profeţiile lui Neferti* sunt scrise după venirea hiksoşilor, dar sunt atribuite unui personaj trăpitor în timpul Primului Imperiu (Vd. *Documentar*. a.).

Egipteanul nu a întârziat să-l identifice imagologic pe asiatic cu ceea ce semnifica în semantica egipteană „diavolul“ – e vorba de zeul deşertului/deşertificării Seth, pe care grecii l-au identificat cu personificarea răului din mitologia lor, anume Typhon. Seth era fratele lui Osiris (din triada supremă Osiris - Isis - Horus) şi totodată ucigaşul lui, de aceea personifica răul în general şi trădarea. Chiar ucis, Osiris va fi până la urmă victorios datorită faptelor extraordinare ale soţiei sale, Isis; fiul acesteia şi al lui Osiris, Horus va da lupta finală cu Seth, pentru a-şi răzbuna tatăl şi, totodată pentru a obţine tronul zeilor. În această luptă, Seth va fi ucis simbolic, în sensul că Horus va reuşi să-l castreze.

Animalul demonic care-l reprezenta era hipopotamul. O serie de ritualuri magice pe care trebuia să le parcurgă faraonul ca activităţi de solidaritate cu Osiris figura şi aceea de a ucide

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

hipopotamul, ca să celebreze astfel victoria asupra lui Seth. [2]

Există un papirus extrem de interesant sub foarte multe aspecte, „Papirusul Sallier“, care reproduce o istorie de pe la sfârşitul dominaţiei hyksoşe în Egipt. Povestirea arată cum faraonul hiksos din nord, Apophis, voia război cu suveranul egiptean din sud, Sekenenre, pe care ştia că îl va câştiga, dar nu putea pur şi simplu să-l atace pe acela, probabil fiind determinat de un tratat de pace ce stabilea condiţiile vasalităţii. Apophis recurge deci la o provocare, în urma căreia intervenţia sa armată să fie autorizată. Reproducem[3] *in extenso* povestirea, pentru că provocarea pusă la cale de faraonul hiksos se bazează pe imagologia la care recurseseră egiptenii cu privire la cuceritorii asiatici. „S-a întâmplat ca Ţara Egiptului să fie condusă de Ticăloşi, şi la acea vreme nimeni nu era rege sau stăpân al întregii ţări. Pe atunci însă domnea un rege, Sekenenre, dar el nu era suveran decât în ţinutul din sud, iar Ticăloşii ocupau oraşele din nord. Apophis era monarhul lor, şi întreaga ţară îi aducea lui toate produsele pământului egiptean...

Or, regele Apophis se gândea să trimită un mesaj regelui Sekenenre, stăpânul din sud, cu scopul de a provoca gâlceavă. După multe zile, regele Apophis i-a chemat pe comandanţii, pe căpitanii şi pe demnitarii săi; numai că el nu ştia ce să-i spună regelui Sekenenre. Apophis a trimis atunci să-i cheme pe înţelepţii şi pe scribii săi, care i-au spus: «O, rege, stăpâne, încuviinţează ce-ţi vom spune noi». Şi ei i-au oferit regelui Apophis pretextul pe care şi-l dorea; să trimită un sol la suveranul din sud şi să-i spună: «Regele Apophis te roagă să nu-i mai vânezi pe hipopotamii din lacurile şi din apele ţării, ca să poată dormi în linişte, pentru că, zi şi noapte, ţipetele lor îi sparg urechile.»“

Acest mesaj avea scopul să-l încolţească pe faraonul din sud, pentru că regii hiksoşi îl înconjuraseră întotdeauna cu mult respect pe zeul Seth /.../ iar hipopotamul era închinat acestui zeu.

Când i s-a comunicat acest mesaj, „regele din sud s-a tulburat şi n-a ştiut ce să răspundă”. Din păcate, Papirusul Sallier, singura sursă a acestei relatări , e deteriorat, astfel că finalul nu e accesibil. Nu ştiu în ce modalitate, cert este doar că s-a ajuns la război – câştigat de hiksos, aşa cum anticipase. În lupta respectivă, Sekenenre şi-a pierdut viaţa, mumia sa fiind dovada celui mai mutilat trup provenind din Egiptul antic.

[2] George Hart, *Dicţionarul zeilor şi zeiţelor Egiptului antic*, trad, Mirella Acsente, Bucureşti, Ed. Artemis, 2004, p.140.
[3] După Arthur Qeigall, *Istoria Egiptului antic*, trad. George Miciacio, Bucureşti, Ed. Artemis, 1996, p. 108-109.

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

Fig. 1. Grup de prizonieri hyksoşi, legaţi împreună. Au evidente trăsături semite. Din decoraţia mormântului lui Horemheb

Acest episod – relatat pe compartimentul metaforic şi simbolic al limbajului imagologic – vizează o răscruce în istoria Egiptului, pentru că momentul a avut atât de mare reverberaţie, încât a stârnit un avânt naţional ce a dus, în puţini ani, la recucerirea Nordului şi alungarea hiksoşilor. Primul faraon care i-a urmat lui Sekenenre, Kamose (ultimul din dinastia a XVII-a) a declanşat recucerirea, iar al doilea după Sekenenre, Ahmes (cu care începe dinastia a XVIII-a) a realizat revanşa egipteană totală asupra hyksoşilor, izgonindu-i din Egipt.

Polarizând spiritele, imagologia şi-a avut rolul ei, texte care au ajuns până la noi oferind mostre ale unor stări de spirit în acest sens, până la sintezele unor imprecaţii: „Asiatic josnic“ – cum consemnează faraonul Kamose. [4]

Adversitatea faţă de străini – cu nuanţele ei, după caz, ura sau spaima – domină mentalul egipteanului şi primeşte contur imagologic. Operele literare – povestirile, gen atât de generos abordat în Ţara Nilului – tratează, bineînţeles, problema. O găsim astfel în cunoscuta *Poveste a lui Sinuhet*, în care eroul din titlu, exilat din Egipt, este nevoit să călătorească prin diverse ţări, unde întâlneşte „străini”, mereu priviţi cu ostilitate sau neîncredere, pentru că imaginea lui Sinuhet asupra lor îi precede pe aceia, aşa că el „ştie la ce să se aştepte”, precum se exprimă într-un rând: „Nu cunosc vreun barbar care să se fi împrietenit cu un egiptean din deltă“.[5]

Cercetătoarea Isabelle Venturini[6] şi-a axat studiul privind imaginile privind străinul aşa cum apar ele în povestirile egiptene; astfel ei sunt „respingători”, „provocatori“, „avizi şi nesătui“, „violenţi cu porniri criminale“ şi, oricum, „inferiori egiptenilor“.

[4] Stela din Karnak, *apud* Sergio Donadoni (coordonator), *Omul egiptean*, trad. Emanuela Stoleriu, Iaşi, Ed. Polirom, 2001, p. 218.

[5] *Faraonul Keops şi vrăjitorii. Povestirile Egiptului antic*, trad. şi ediţie de Ion Acsan, Bucureşti, Ed. Minerva (BPT), 1977, p. 62.

[6] *La perception de l'etranger dans les contes de l'Égypte du Nouvel Empire*, în: *Le barbare, l'etranger: image de l'autre*, Actes du Colloque organisé par CERHI, Saint-Étienne, 14-15 mai 2004, Publication de l'Université de Saint-Étienne, vol. 2, 2005, p. 17-32.

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

După experienţa cu hiksoşii, căreia i se pune capăt pe la 1570 î.Hr., începând din secolul al XIII-lea, Egiptul trebuie să facă faţă unui alt pericol străin: incursiunile „popoarelor mării“, coaliţii de indo-europeni şi semiţi, asociaţi punctual pentru câte o expediţie de jaf în Egipt, care cel mai adesea vin în Ţara Nilului dinspre mare.

Aceştia impresionează mentalul egiptean cel puţin în aceeaşi măsură cu hiksoşii, confirmând imaginea străinului ca esenţă a răului. Din imaginile păstrate pe stele, se pare că reprezentanţii popoarelor mării impresionau încă mai mult decât hiksoşii prin sălbăticie, aşa cum este sugerat şi în fig.2, unde este reprezentat un grup de oameni înarmaţi dezbrăcaţi, aflaţi într-o mişcare browniană şi exprimând un primitivism desăvârşit.

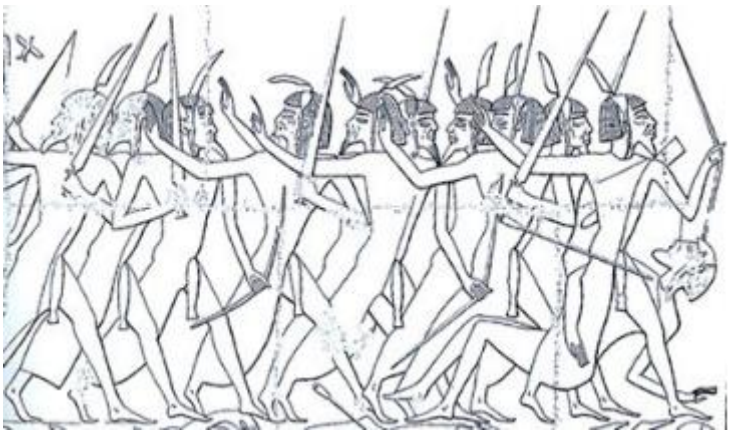

Fig. 2. Grup armat aparţinând popoarelor mării, pe o inscripţie de la Medinet Habou

Se pare că egiptenii erau atât de înspăimântaţi de ideea de străinătate/străin, încât foloseau chiar amulete care să-i ţină la distanţă pe străini[7]. „Stela Israel“ se face ecoul aceleiaşi cumplite spaime de străini:

„*Nu se mai înalţă un strigăt în noapte:*
«Opreşte-te! Iată, cineva vine, cineva vine
vorbind o limbă străină»“[8],

ba, la Denderah[9] exista un loc care-i exorciza pe străini:

„*Loc a cărui taină este ascunsă,*
dacă asiaticii ar ajunge la fortăreaţă.
Fenicienii nu se vor apropia,
grecii nu vor intra,
cei ce trăiesc pe nisip nu ne vor înconjura,
un mag nu-şi va face slujba,
porţile sale nu se vor deschide pentru un
păcătos.“[10]

[7] Sergio Donadoni (coordonator), *Omul egiptean*, p. 227.
[8] *Ibidem*, p. 226.
[9] La Denderah se află un complex sacru, ce include un templu al zeiţei Hator, dar şi unul al Naşterii zeiţei Isis. Cel mai mediatizat este însă Zodiacul aflat pe tavanul templului.
[10] Sergio Donadoni (coordonator), *Omul egiptean*, p. 227.

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

Merneptah, faraon din dinastia a XIX-a, comandă o inscripţie[11], în care se arată furios pe supuşii săi egipteni că i-au lăsat la un moment dat nesupravegheaţi îndestul pe străini:

„/Egiptenii/ *nu au fost în stare să-i distru-*
gă ca pe viermi,
n-au putut distruge trupurile lor,
pentru că /străinii/ *iubesc moartea şi*
urăsc viaţa,
iar inima lor este înflăcărată împotriva
oamenilor care ştiu.[12]
Trecându-şi timpul rătăcind prin ţară,
luptând în fiecare zi pentru a-şi umple
burţile, [13]
/străinii/ *vin în Egipt ca să caute hrană*
pentru gurile lor...“

DOCUMENTAR

a. *Profeţiile lui Neferti*:
„O pasăre ciudată va popula mlaştinile
Deltei
Ridicându-şi cuibul aproape de oameni,
Oamenii care au lăsat-o să se apropie
Nestânjenită.
Atunci pieri-vor aceste splendori,
Iazurile vizitate de vulturi pescari,
Pline de peşte şi păsări.
Fericirea întreagă s-a dus,
Ţara se încovoaie lovită
De aceşti prădători
Asiatici care o cutreieră.
Duşmanii s-au ridicat la Răsărit,
Asiaticii au venit în Egipt“ [14]

b. *Povestea lui Sinuhet*: „... spre a-i alunga pe beduini şi a-i nimici pe cei ce cutreieră nisipurile... “;
„...asiatici rătăcitori... “;
„...mă întorceam dintr-o războinică incursiune de pustiire a ţării Tjehenu... “;
„...asiaticii rătăcitori s-au văzut siliţi... “;
„...ucideam pe vrăjmaşii ce se aflau în acea ţară cu braţul şi arcul meu... “.[15]

[11] *Ibidem*, p. 226.
[12] Aluzie la lipsa de civilizaţie şi de cunoştinţe profunde a străinilor (comparaţi cu egiptenii).
[13] Aluzie la primitivismul străinilor, care trăiesc doar pentru „a-şi umple burţile”.
[14] Reprodus după *www.raceandhistory.com*
[15] Reprodus după *Faraonul Keops şi vrăjitorii*, , p. 58, 59, 61.

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)

BIBLIOGRAPHY

ELIADE, Mircea, *Imagini si simboluri*, Bucuresti, Editura Humanitas, 1994

DRAGAN, Ioan, *Paradigme ale comunicarii de masa. Orizontul societatii mediatice*, partea I, Bucuresti, Casa de Editura si Presa "Sansa" S.R.L., 1996

DUTU, Alexandru, *Literatura comparata si istoria mentalitatilor*, Bucuresti, Editura Univers, 1982

LAZARESCU, Dan, *Imagologia - o noua disciplina sociala de granita*. in Magazin istoric nr. 4(301), aprilie 1992

MOSCOVICI, Serge, *Psihologia sociala sau masina de fabricat zei*, Iasi, Editura Universitatii "Al. I. Cuza", 1994

NECULAI, Adrian, (coordonator), *Psihologia campului social: Reprezentarile sociale*, Bucuresti, Societate Stiinta si Tehnica S.A., 1995

ZLATE, Mielu, *Fundamentele psihologiei*, Bucuresti, Editura Hyperion XXI, 1984

CULDA, Lucian, *Procesualitatea sociala*, Bucuresti, Editura Licorna, 1996

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dictionar de simboluri*, vol. 1, 2 si 3, Bucuresti, Editura Artemis, 1994

DURAND, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Bucuresti, Editura Univers Enciclopedic, 1998

SOWELL, Thomas, *A Conflict of Visions*, New York, Basic Books, 1987

ZLATE, Mielu, *Psihologia mecanismelor cognitive*, Iasi, Editura Polirom, 1998

BDD-A25640 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:42 UTC)